

anne frank stichting

AANBEVELINGEN

naar aanleiding van het onderzoeksrapport 'Antisemitisme in het Voortgezet Onderwijs'

Anne Frank Stichting (Oktober, 2013)

Onderzoeksbureau Panteia heeft in opdracht van de Anne Frank Stichting onderzoek gedaan naar antisemitisme in het voortgezet onderwijs. In het voorjaar van 2013 hebben in totaal 937 docenten een schriftelijke vragenlijst ingevuld over hun ervaringen met antisemitische voorvallen op school. Hiermee is een actueel beeld verkregen van de aard en omvang van antisemitische incidenten op middelbare scholen.

In de vragenlijst is ook gevraagd naar de aanpak van antisemitisme op school. De docenten uit dit onderzoek zijn doorgaans tevreden over het schoolbeleid en velen grijpen - volgens eigen zeggen - ook goed in bij incidenten. Daarnaast blijkt er enige behoefte aan ondersteuning bij het tegengaan van antisemitisme en discriminatie en bij het stimuleren van goede omgangsvormen.

Het onderzoek naar deze ervaringen van docenten met antisemitisme, geeft zicht op wat er speelt op school en in de klas. De resultaten van het onderzoek 'Antisemitisme in het voortgezet onderwijs' (Panteia, 2013) bieden een aantal aanknopingspunten voor het onderwijsveld.

1. Thema vooroordelen opnemen in het curriculum

De aard van de voorvallen die docenten noemen is divers. De meeste incidenten gaan over verbale beledigende uitspraken over de groep Joden. Deze uitkomst onderstreept het belang van aandacht op school voor de mechanismen van stereotypering en negatieve beeldvorming van bepaalde groepen zoals Joden. Het bespreekbaar maken van vooroordelen over de diverse groepen in de samenleving blijft nodig, met name met jongeren die op die leeftijd hun (groeps)identiteit ontwikkelen en voor wie het wel en niet horen bij een groep heel belangrijk is. Er zijn diverse methodieken in omloop om vooroordelen onder jongeren bespreekbaar te maken. Zo zijn er ontmoetingen en activiteiten tussen Joodse en niet-Joodse jongeren, ter ontkrachting van antisemitische vooroordelen. Dergelijke ontmoetingen waarbij leerlingen in aanraking komen met persoonlijke verhalen, zijn succesvol gebleken. Initiatieven waarbij het contact duurzaam is, bijvoorbeeld een traject waarin diverse jongeren werken aan een gezamenlijke opdracht, blijken met name goed te werken bij het tegengaan van wederzijdse vooroordelen.

2. Bespreken van de algemene onderliggende mechanismen

Aan antisemitisme liggen bepaalde psychologische mechanismen ten grondslag, zoals stereotypering bij het beoordelen van personen en de menselijke behoefte bij een groep te horen. Het is aan te bevelen om deze mechanismen, die ook spelen bij andere soorten discriminatie, met leerlingen te bespreken, bijvoorbeeld via een oefening, spelvorm of een creatieve opdracht. Scholen kunnen te maken krijgen met discriminatie en uitsluiting van allerlei groepen.

Zo rapporteerden de docenten in het onderzoek dat leerlingen ook discriminerende opmerkingen maken over islam en over homoseksualiteit. Aandacht op school voor diverse groepen en de onderliggende mechanismen van discriminatie is aan te raden, bijvoorbeeld via algemene voorlichting over discriminatie op verschillende gronden, als religie, etnische afkomst, sekse en seksuele gerichtheid. Een brede benadering zorgt voor betrokkenheid van meerdere groepen op school en brengt het thema discriminatie dicht bij leerlingen met diverse kenmerken en achtergronden. Uiteenlopende gebeurtenissen, waaronder antisemitisme, komen dan aan bod. Leerlingen kunnen zo reflecteren op hun eigen ervaringen en zich inleven in die van anderen. Discriminatie kan ook besproken worden binnen een breder kader, zoals goede omgangsvormen, mensenrechten of burgerschap. Een meerzijdige positieve benadering zorgt ervoor dat het tegengaan van discriminatie, waaronder antisemitisme, aansluit op algemeen geldende normen en waarden.

3. Aandacht voor unieke aspecten en de specifieke uitingsvormen van antisemitisme

Naast voorlichting over menselijke mechanismen, is het essentieel om bij de aanpak van antisemitisme oog te hebben voor de unieke kenmerken van dit verschijnsel. Het tegengaan van antisemitisme gaat verder dan kennisoverdracht over de Holocaust tijdens de geschiedenisles of het bijwonen van een herdenking. Antisemitisme in heden en verleden is complex en veelzijdig. De resultaten van het onderzoek tonen het voorkomen van uiteenlopende uitingsvormen op middelbare scholen, zoals geweldsincidenten, Holocaustontkenning, beledigingen in de context van het Midden-Oosten conflict, of antisemitische uitspraken gerelateerd aan voetbal. Het is belangrijk dat scholen letten op de unieke aspecten van het fenomeen en dat zij specifieke uitingsvormen van antisemitisme expliciet en gericht aanpakken.

4. Gerichte aanpak van voetbalgerelateerd antisemitisme op scholen

Het onderzoek toont dat het uiten van beledigingen over Joden vaak in de context van voetbal gedaan wordt. Het was al bekend dat er gevallen zijn waarbij supporters antisemitische leuzen roepen tijdens voetbalwedstrijden. De KNVB is zich hiervan bewust en clubs, politie en justitie houden de uitlatingen van supporters in de gaten en treden op wanneer nodig. Maar klaarblijkelijk reikt voetbalgerelateerd antisemitisme tot ver buiten de stadions en heeft het invloed op jongeren. Het onderwerp verdient dan ook bespreking tussen het onderwijsveld, voetbalorganisaties en de overheid om tot een gerichte en integrale aanpak te komen. Vanuit een maatschappelijke verantwoordelijkheid wordt voetbalclubs aangeraden hun medewerking te verlenen aan initiatieven vanuit het onderwijs. Te denken valt aan gastlessen waarbij bekende voetballers, als rolmodellen, scholen bezoeken en antisemitisme bespreken met leerlingen.

5. Effectieve didactische interventies bij antisemitische uitspraken, zoals Holocaustontkenning

Docenten blijken in hun lessen geconfronteerd te worden met Holocaust-ontkenning en -bagatellisering en met beledigende generaliserende opmerkingen over Joden. Onderwijsorganisaties en scholen moeten hier alert op blijven en docenten ondersteunen bij het effectief tegengaan van deze vorm van antisemitisme. Het is belangrijk dat docenten adequaat reageren op leerlingen die de Holocaust ontkennen of bagatelliseren. Het onderzoek liet zien dat er docenten zijn die goed weten om te gaan met kwetsende uitspraken in de klas. Anderzijds zijn er ook docenten die nog zoeken naar hoe zij het beste kunnen reageren op antisemitische en discriminerende uitlatingen van hun leerlingen. Uitwisseling van effectieve didactische interventies tussen docenten is dan ook van belang. De wijze van interveniëren zal per geval verschillen en onder andere afhangen van de klas, de les, het moment en van de betrokken leerling(en). Scholen moeten hun docenten vrijmaken en hen de mogelijkheid bieden scholing hierover te volgen. Ook docenten in opleiding hebben er baat bij te worden getraind in het omgaan met discriminerende en antisemitische uitlatingen, zoals het ontkennen van de Holocaust.

6. Grenzen stellen op school en in de klas

Het onderzoek laat zien dat antisemitisme, met name in de vorm van verbale uitingen, voorkomt in het gehele voortgezet onderwijs. Scholen moeten duidelijk stelling nemen tegen antisemitische opmerkingen in de klas. De grenzen van wat is toegestaan op school en in de klas moeten helder zijn voor zowel leerlingen als docenten. Bijvoorbeeld wat is geoorloofd als het gaat om het uiting geven aan support voor een voetbalclub en wat niet. Hetzelfde geldt voor discussies rondom gevoelige politieke kwesties, zoals het Midden-Oostenconflict. Het moet duidelijk zijn dat leerlingen hun meningen hierover mogen uiten, maar dat discriminerende uitspraken en het uiten van haat jegens een groep niet getolereerd worden. Het is tevens belangrijk om jongeren bewust te maken van het kwetsende karakter van hun uitspraken. Hiertoe dient er een helder schoolbeleid (gedragscodes) te zijn voor de aanpak van antisemitisme, waarbij er ook consequenties zijn voor de betrokkenen. Scholen moeten zorgen dat deze gedragscodes breed gedragen worden, zowel door leerlingen, hun ouders als door de schoolleiding en het onderwijspersoneel zelf, en dat deze gedragscodes consequent toegepast worden in de praktijk.

Vervolgonderzoek naar het ontstaan van denkbeelden bij jongeren

Met dit onderzoek is veel duidelijk geworden over uitingvormen en omvang van antisemitisme in het Voortgezet Onderwijs. Dit zou regelmatig onderzocht moeten worden. Een herhaling van deze survey om de vijf jaar is aan te bevelen. Daarnaast is verder (kwalitatief) onderzoek nodig om meer te weten te komen over het ontstaan en de precieze inhoud van denkbeelden onder jongeren. Een belangrijke vraag is waar en hoe jongeren antisemitisme leren en welke persoons- en omgevingsfactoren meespelen bij de mate van ontvankelijkheid voor antisemitische denkbeelden.

Uitwisseling van *good practices*

Zoals hiervoor vermeld, geven de meeste docenten in dit onderzoek aan dat zij goed weten om te gaan met antisemitisme. Ook waren zij tevreden met het beleid en de aanpak ervan op hun school. Toch bleek uit het onderzoek ook nog enige behoefte aan ondersteuning onder docenten.

Er bestaan in Nederland allerlei programma's om antisemitisme op school aan te pakken, al dan niet in een breder kader van antidiscriminatievoorlichting of binnen projecten over algemenere thema's als pesten, respect of dialoog. De Anne Frank Stichting en andere stakeholders voeren momenteel overleg met de ministers van Sociale Zaken en Werkgelegenheid en van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen en inventariseren welke activiteiten er zijn voor de aanpak van discriminatie en antisemitisme op school.

Het delen van informatie over geschikte praktijkvoorbeelden is van belang. Scholen en docenten hebben er baat bij om voorbeelden van succesvolle initiatieven, beleidsmaatregelen, interventies, gedragscodes, methodieken, lesprogramma's, materialen en tips met elkaar te delen. Te denken valt aan een landelijk (online) platform waar scholen en docenten terecht kunnen met hun vragen en waar zij *good practices* kunnen uitwisselen. Men kan zo profiteren van de beschikbare kennis en ervaringen en met elkaar discussiëren over de *do's and don'ts* en over de toepassing van een bepaalde methode.

Onderzoeksrapport

Wolf, E., Berger, J, en De Ruig, L. (2013) *Antisemitisme in het voortgezet onderwijs*. Zoetermeer: Panteia.

Het onderzoek is medegefinancierd door Open Society Foundations.

Educatief aanbod van de Anne Frank Stichting

De Anne Frank Stichting is een onafhankelijke organisatie die de plek beheert waar Anne Frank tijdens de Tweede Wereldoorlog was ondergedoken en waar zij haar dagboek schreef. De Stichting brengt haar levensverhaal wereldwijd onder de aandacht ter bezinning op de gevaren van antisemitisme, *racisme* en *discriminatie* en het belang van vrijheid, gelijke rechten en democratie. Hiertoe heeft de Anne Frank Stichting voor het onderwijsveld diverse methodieken, lesmaterialen en trainingen ontwikkeld.

